

והר"ש ב"ר רפאל הירש זצ"ל כתב (שם):

'... כל הדרישות האלה מצטרפות למושג אחד: יחס האם של הבהמה לוולדה. סבורים אנחנו, שנוכל להעז ולומר: מושג זה תופס אותה בחינה של הבהמה, שיש בה משום תחילת התקרבות לאופייו של אדם. אנוכיות, אהבה עצמית ודאגה לצורכי עצמה – הן הן המניע העז המפעיל את חיי הבהמה. הקרבה עצמית לצורך קיומו של הזולת, ודאגה מתמסרת לשלומה – הן המתגלות ברחמי האם של הבהמה בשעת לידה ובשעת טיפול בוולד; והן הן תחילת ההתרוממות לאותה שיכחה עצמית, המאפיינת את אהבת האדם; ואהבת כל בני האדם איש לרעהו היא הקו האלקי שבאצילות אופייו של האדם. אל יטושטש אותו זכר של מידה אנושית, אלא יובלט תוך כדי התחשבות בו; יושם אליו לב באותה בהמה, המייצגת בקרבן את חזונו המוסרי של האדם.

אותו זכר של מידה אנושית, מכשיר את הבהמה לייצוג זה. והצורך וההתחשבות במידה זו מאפיינים את מושג הקרבן היהודי: תכליתו היחידה היא קידומו המוסרי של האדם; ובכך הוא נבדל בחריפות מן התפיסה האלילית, הרואה בקרבן השמדה הרצויה לאלוהות.

ההתחשבות בבחינות האנושיות של חיי הבהמה, היא היסוד של דין 'אותו ואת בנו'. אך דין זה נוהג גם בחזו"ן – בשעת הכנת סעודה רגילה של בשר; ללמדנו, ששולחנו של יהודי דומה למזבח מבחינת תכליתו המוסרית. והואיל ורק שחיטה אסורה, ולא נחירה וכל המתה אחרת, הרי מוכח שהאיסור איננו מחמת רחמנות, כדי לחוס על רגשות הבהמה וכדומה. אלא זה טעמו של דבר: שעה שאנחנו הופכים חיי בהמה למזוננו – באמצעות המתה – ניתן יום אחד לוולד בזכות אמו, לאם בזכות בנה; כך נזכור את רעיון האנושיות באותו רגע, שבו הננו מייעדים בהמה להתבולל בעצמיותנו.

דף עט

'שמע מינה ספוקי מספקא ליה' – ותנא קמא בכרייתא דלעיל שמתיר לשחוט האב עם הבן באותו יום – דעה שלישית היא, שודאי אין חוששים לזרע האב (רו"ה; ר"ן. וכן משמע בתוס').

והרמב"ן פרש (בדעת הרי"ף) שהיא שיטת ר' יהודה, ולא נסתפק ר' יהודה אלא בשאר הלכות שבתורה, האם חוששים לזרע האב אם לאו, אבל לענין אותו ואת בנו, דרש מן הכתובים (דלעיל), שאין דין זה נוהג אלא בנקבות. וזהו שורש ספקו; האם למדים מ'אותו ואת בנו' לשאר הלכות שאין לחוש לזרע האב, או שמא גזרת הכתוב היא כאן בלבד, (אולי משום שחסה התורה עליו שהוא כרוך אחריה, דומיא דשילוח הקן), אבל בכל מקום אפשר שחוששים לזרע האב.

ולענין הלכה נחלקו הראשונים; –

דעת הרמב"ם, רבנו תם, הרו"ה והרא"ש (וכ"כ הסמ"ק, הכלבו ועוד) לפסוק כר' יהודה, שהדבר ספק, ואסור לשחוט אב ובנו ביום אחד, וכן אסור להרביע על פרדה אלא פרד שאביו כמין אביה ואמו כמין אמה. (ואולם הרמב"ם והשו"ע פסקו שהבא מן התיש והצביה, אם שחט אותו ואת בנו – לוקה. ונראה כאן שפסקו שודאי חוששים לזרע האב. וכבר תמחו המפרשים – עש"ך וט"ז ובאר היטב שם; חדושי הגר"ח על הרמב"ם – הלכות שחיטה).

ודעת רב אחא גאון משבחה בעל השאלות (ע' שאילתא צט וב"י יו"ד טז והעמק שאלה קו), וכן דעת בעל הלכות גדולות (סו), שאין חוששים לזרע האב, והפרד מותר במין אמו.

ושיטת הרמב"ן (וכן נקט הרשב"א לעיקר) כאמור, שלענין 'אותו ואת בנו' אין חוששים, ומותר לשחוט האב והבן, ולענין שאר הלכות – ספק. (וכן מבואר ברי"ף, שמותר לשחוט האב והבן. אלא שאפשר שהוא פוסק כשיטת רב אחא גאון. וערו"ה ר"ן ורשב"א.

ורש"י ורמב"ן בפרוש התורה נקטו בסתם כפי הדעה שאינו נוהג אלא בזכרים. והחוקני העיר עפ"י סוגיתנו שאם כי אין מלקות אבל איסור יש באב ובנו. וברבנו בחיי (ויקרא כב, כח) כתב שהלכה שמותר לשחוט האב עם הבן, לפי שאין חוששין לזרע האב).

(ע"ב) 'וסימנין דאורייתא' – רש"י מפרש על סימני אבידה. והרמב"ן (מובא בחדושי הר"ן) הקשה מהי הראיה מכאן, והלא באבידה יש לחוש שמא ראה אדם אחר את החפץ עם הסימנים אצל חברו, ונותן בו סימן ונוטלו? (ועוד הקשו, שמא סימנים הללו הם סימנים מובהקים, שלדעת הכל מועילים מדאורייתא)? ולכן מפרש שהכוונה על הסימנים הנידונים כאן בלבד, ולא על שאר סימנים בתורה. (וכן מדויק מלשון רבנו גרשום ועוד, וכן משמע בר"ן וברשב"א.

הגרא"ו בקובץ ענינים' כתב לתרץ דברי רש"י, שאפשר שמדובר כששני עדים מעידים שאדם פלוני היה לו חפץ שיש בו סימנים אלו. ובאופן כזה אין חשש שקר, שהרי שני עדים לפנינו, והנידון אינו אלא על עצם ההסתמכות על הסימנים. ולפי זה צריך להעמיד כל הסוגיא בב"מ (יח) באופן זה, וכן גבי החזרת גט בסימנים המבואר שם. ודוחק. (וע"ש 'מאי לאו בסימנים – לא בעדים' – משמע שלכתחילה סלקא דעתין ללא עדים כלל. (וע"ע בענין זה בקצות החשן סה סק"א; רנט סק"ב; נודע ביהודה מהדו"ק אה"ע לא; מהר"ץ חיות כאן; קהלות יעקב ב"מ ס' כט; בשיעורי ר' שמואל – ב"מ יח).

הגרא"ו הקשה לפירוש הרמב"ן, מהו 'אלמא קסבר סימנין דאורייתא', והלא פשוט הוא. ולכאורה יש לישב שהיה מקום לומר שאפילו אם סימנים דרבנן, יש לסמוך עליהם כאן, שהרי לר' אבא אינו אלא ספק אם חוששים לזרע האב אם לאו, (כמוש"כ הרבה ראשונים), והוא אמינא שיש כאן ספק ספקא, שמא שתי הפרדות שמחבר לעגלה הם של מין אחד, ואפילו הם של שני מינים, שמא חוששים לזרע האב והרי מותר להרכיב כל שתי מיני פרדות. ואם כן, היה מקום לסמוך על דמיון כל דהו בפרדות, הגם שאין הסימנים מועילים מן התורה – קמ"ל הגמרא שאלו לא היו הסימנים מועילים מדאורייתא, לא היה סומך עליהם. (ואפשר שאין זה נידון כספק ספקא, לפי שאין כאן אלא חסרון ידיעה – ע' שו"ת ר"י מסלוצק סוס"י לו). ואף ללא כל זה, היה מקום לומר שבספק דאורייתא מועילים סימנים דרבנן, לשיטתו שסד"א אינו לחומרא אלא מדרבנן (וע' שו"ת אהרע"ח ח"א יג, א).

עוד היה מקום לומר, שאין איסור כלאים דאורייתא בשני מינים טמאים אלא בטמאה עם טהורה (ע' רמב"ם (כלאים ט, ז–ח) שאין לוקין אלא על הטמאה עם הטהורה), ואפילו אם סימנים דרבנן היה ניתן לסמוך עליהם בפרד, וזהו שמשמענו הגמרא שסימנים דאורייתא, כי כלאים של סוס והמור איסור תורה הם, כאשר הוכיח מכאן הרא"ש בתשובה ב, טז. וע"ע בשו"ת משיב דבר ח"ד כח; פג, ד; דובב מישרים ח"א קכה וח"ג סא).

'הכל מודים בהיא צבייה ובנה תייש שפטור, שה ובנו אמר רחמנא, ולא צבי ובנו' – דעת הרמב"ם, וכן פסק בשולחן ערוך (יו"ד טז, ח) שפטור אבל אסור. והטעם שאסרו חכמים, שלא יבואו להחליף בין תיישה ובנה. (ט"ז שם סק"א). ואולם דעת הרשב"א (פ). שמותר אף לכתחילה. וכן פסק בעל הש"ך ב'נקודות הכסף' שם. (וצריך לומר, אידי דקתני רישא חייב קתני סיפא פטור, ולעולם מותר. ורק לגבי הלכות שבת נתנו כלל שכל מקום שנאמר 'פטור' – פטור אבל אסור. (וכמו שכתב הפרי-חדש – הובא במטה יהונתן פו, ו. וע"ע בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"א לו).

לשיטת הרמב"ם תתפרש קושית הגמרא 'האמר רב חסדא הכל מודים בהיא צבייה ובנה תייש שפטור' ומן הברייתא משמע שלחכמים יש כאן איסור תורה, שהרי אמרו 'אותו ואת בנו נוהג בכלאים ובכוי', משמע שבעיקר דין תורה מדובר, ודומיא דכלאים).

דף עח

קכד. א. האם דין 'אותו ואת בנו' נוהג במוקדשין? ומה דינו של השוחט אותו ואת בנו חולין בעזרה, או קדשים

בחויף – לענין כשרות השחיטה ולענין חיוב השוחט?

ב. כיצד נדרש בסוגיא הכתוב: ושור או שה אתו ואת בנו...?

א. 'אותו ואת בנו' נוהג בין בחולין בין במוקדשין, בין אם היו האם והבן מוקדשין או אחד מהם. ולעולם חייבים מלקות ארבעים על שחיטת השני, האם או הבן. (ובקדשים – הקרבן נפסל, שהרי הוא 'מחוסר זמן'. ויש דעה שלוקין גם משום שחיטת מחוסר זמן. ע' להלן פ-פא).

חיוב 'אותו ואת בנו' נוהג גם בשוחט חולין בעזרה או קדשים בחויף, הגם שהבהמה נאסרת באכילה ובהנאה. (וסופג ארבעים משום 'אותו ואת בנו', ולא משום האיסורים האחרים – כי בחולין בעזרה אין מלקות, שאינו 'לאו'. ושוחט קדשים בחויף, אינו חייב עליהם מלקות וכרת אלא בקרבן הראוי לפניו, וכיון שאסור לשחטו היום משום 'אוא"ב' הרי שאינו ראוי לפניו, שמחוסר זמן הוא). כן סתמה משנתנו, ודלא כשיטת ר' שמעון שאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה, ולשיטתו, כל שהבהמה אינה ניתרת בשחיטתה, אינה 'שחיטה' לחייב משום אותו ואת בנו (כדלהלן פ). וע"ש ביתר פרטות בדין אותו ואת בנו בקדשים לשיטת ר' שמעון).

(השוחט אותו ואת בנו – אעפ"י שסופג ארבעים, שחיטתו כשרה. ואולם בה"ג כתב שאסור לאכול את השני באותו יום, משום קנס).

ב. ושור – ו' מוסיף על ענין ראשון (שור או כשב... ירצה לקרבן אשה לר'), ללמד שדין זה נוהג במוקדשין.

ואולם גם בחולין נוהג, מדכתיב ושור או שה... ולא נאמר בהמשך אחד 'אותו ואת בנו לא תשחטו'.

או שה – לרבות את הכלאים, (שלא נשוחט לקדשים שאין נוהג בהם כלאים).

אתו – לחכמים החולקים על חנניה, (וכן לר' יאשיה), הוצרך לחלק, שחייב על אחד מהם, על שור ובנו או על שה ובנו. ולחנניה (וכשיטת ר' יונתן), אין צריך דרשה לחלק, והוא דרש לחייב גם על השוחט אב ובנו. (אתו – לשון זכר).

ואת בנו – מי שבנו כרוך אחריו, דהיינו האם. (לחכמים, דוקא האם. ולחנניה, גם האב, שהרי התרבה מ'אותו' כאמור). [ראינוהו יונק ולא ראינו שנולד ממנה; משמע בסוגיא בבכורות (כד) שהוא ספק אם יש להניח בודאות שהוא בנה אם לאו. וע' בפוסקים (טז) וב'יד דוד' (בכורות שם). ואולי יש מקום לחלק בין יונק פעם אחת לכרוך אחריה בתמידות. וצ"ע].

(ומבנו משמע גם לחלק, שחייב על בן אחד, של שור או של שה).

דף עט

קכה. האם חוששים לזרע האב בבעלי-חיים, ומאי נפקא מינה?

לדעת חנניה, וכן פסק שמואל – חוששים לזרע האב. (ולדעת תנא קמא בברייתא – אין חוששים לזרע האב. ויש חולקים. ערמב"ן ור"ן). ולר' יהודה – ספק אם חוששים אם לאו. (כן מסקנת הסוגיא. וכן הסיקו בדעת ר' אליעזר והכמים. וכן משמע שסברו ר' אבא, אביי ורב פפא, כר' יהודה. עפ"י ראשונים).

הנפקותות המובארות בסוגיא: אם חוששים לזרע האב, נוהג דין 'אותו ואת בנו' בשחיטת אב ובנו. ואם

אין חוששים – אין איסור אלא באם ובנה. ואם ספק – אסור ואין לוקין. [ומ' בבכורות (יז. ע"ש בתוס') שפשוט שהוא הדין כשהבן דומה לאביו ולא לאמו, כגון שאביו תייש ואמו רחל והוא מין עז – תלוי הדבר בשאלת חוששין לזרע האב].

(וכן נפקותא בשאלה זו לענין 'אותו ואת בנו' בכלאים הבא מחיה ובהמה, כדלהלן).

נפקותא נוספת: אם חוששים לזרע האב, מותר להרביע פרד עם פרדה, ואעפ"י שאחד מהם בא מסוסה וחמור והשני מסוס וחמורה – כיון ששניהם נחשבים כמין חדש, מעורב מסוס וחמור. ואולם אם אין חוששים לזרע האב, הכל הולך אחר מין האם, והרבעת פרדה תהא מותרת עם מין אמה, סוס או חמור, או עם פרד שאמו כמין אמה. ולאותן שיטות המסופקות אם חוששים אם לאו – אין להרביע על פרד אלא פרד שכמותה ממש, אביו כמין אביו ואמו כמין אמו.

(ונתנו סימנים בדבר; אם דומה בקולו או באזניו ובזנבו לסוס – אמו סוסה, ואם לחמור – חמורה. (י"א שסימני אונים וזנב נידונים כאחד, וי"א שמספיק בכל אחד מהם לחוד. ערשב"א; נודע ביהודה תנינא אה"ע סו; דובב מישרים ח"א קכה). ור' אבא הסתמך על סימנים אלו לענין דין כלאים ברכיבה, שסבר 'סימנים – דאורייתא').

(להלכה יש ראשונים שפוסקים כר' יהודה שהדבר בספק, ויש שפוסקים שאין חוששים לזרע האב. ויש מחלקים בין דין 'אותו ואת בנו' שאב עם בנו מותר, אבל לענין שאר הלכות – ספק).

דפים עט – פ

קכו. מה דינם של מיני הכלאים דלהלן, לענין 'אותו ואת בנו'; כיסוי הדם – בחול וביום טוב; גתינת זרוע לחיים וקיבה לכהן?

א. הבא מן העז ומן הרחל.

ב. הבא מן התיש ומן הצביה, או להפך, מן הצבי והתישה.

'אותו ואת בנו' – נוהג בבהמה בלבד, צאן או בקר. כיסוי הדם – בחיה ועוף בלבד, ולא בבהמה. מתנות זרוע ולחיים וקיבה – בבהמה בלבד, אם שור אם שה.

א. הבא מן העז ומן הרחל – דינו כשאר שה לענין דין 'אותו ואת בנו' (או שה – לרבות את הכלאים). וכן לענין כיסוי הדם – שהוא פטור כשאר בהמות. וכן לענין מתנות כהונה – חייב ליתן זרוע לחיים וקיבה לכהן כשאר בהמות.

ב. הבא מן התיש ומן הצביה או מן הצבי והתישה (והוא ה'כוי' לכמה דעות) –

אם חוששים לזרע האב וגם סוברים שה ואפילו מקצת שה, (וכן צבי – ואפילו מקצת צבי) – השוחט אותו (זה הולד הבא מן הכלאים) ואת בנו – לוקה, לפי שהוא מקצת 'שה'. וחייב בכיסוי הדם, הן בחול הן ביום-טוב, שהרי הוא מקצת 'צבי'. וחייב בנתינת מחצית מן המתנות, (ויש דעה (קלב.) שחייב בכולן והר"ן שם כתב לפרש שלכו"ע חייב רק בחציין).

ואם סוברים 'שה' ולא מקצת שה – מותר לשחוט אותו ואת בנו, ופטור מן המתנות, (שאינו 'שה'), ואינו טעון כיסוי (שאינו 'צבי').

(ואולם יש סברה לפי דעה מסוימת, שלענין איסור אין ממעטים מקצת שה, אלא לענין חיוב מלקות. עתוס' ד"ה עייל. ולפי"ז אסור לשחוט את בנו וטעון כיסוי. וצ"ב לענין כיסוי ביו"ט ולענין מתנות).

אם אין חוששין לזרע האב – דינו נקבע לפי מין האם בלבד, הלכך הבא מתיש וצביה, אין נוהג בו אוא"ב, וחייב בכיסוי בודאי ופטור מן המתנות, כחיה. והבא מן הצבי והתישה – הרי הוא כבהמה לכל דבר, ונוהג בו אוא"ב ופטור מכיסוי וחייב במתנות.

ספק אם חוששים לזרע האב אם לאו – אם נוקטים 'שה' / 'צבי' ואפילו מקצת, אזי אם אביו תיש ואמו צביה אסור לשחוט אותו ואת בנו, אבל אין לוקים עליו, מפני הספק. טעון כיסוי הדם בודאי (שהרי אמו צביה והריהו מקצת צבי ודאי), ופטור מן המתנות (משום 'המוציא מחברו עליו הראיה'). ואם אביו צבי ואמו תישה – נוהג בו אותו ואת בנו, ולוקים עליו. וטעון כיסוי מפני הספק, ואסור לכסות ביו"ט, וחייב בחצי מן המתנות (וי"א בכולן, כנ"ל). – וכן דעת חכמים.

ואם נוקטים 'שה' / 'צבי' ולא מקצת – היה אביו תיש ואמו צביה, אין נוהג בו אוא"ב, (שהרי ודאי אינו 'שה' שלם); חייב בכיסוי מפני הספק (שמה אין חוששים לזרע האב, והרי הוא 'צבי' גמור), ואסור ביו"ט; פטור מן המתנות מפני הספק. אביו צבי ואמו תישה – אסור באותו ואת בנו מפני הספק, ואין לוקים; פטור מן הכיסוי; וחייב במחצית מן המתנות (או בכולם, כנ"ל). וכן היא שיטת ר' אליעזר. (ואולם התוס' צדדו לתירוץ אחד, שלפי ר' יוחנן, רק לענין מלקות נתמעט מקצת שה, אבל לענין איסור, אפילו מקצת אסור).

לדעת הכל, השוחט את הצבי / צביה – אין אותו ואת בנו נוהג בבנו התיש ((שה ובנו אמר רחמנא ולא צבי ובנו. ונחלקו הראשונים אם מותר לכתחילה או אסור מדרבנן). והשוחט את השה – נוהג אותו ואת בנו בבנו הצבי. (שה, ובנו – כל דהו).

(יש דעות בגמרא (בכורות ז.) שלעולם אין טהורה מתעברת מן הטמאה, וכן נראה שפסק הרי"ף, שהשמיט את מחלוקת ר"א וחכמים. (וע' גם בחדושי הר"ן). והרא"ש כתב שהלכה כחכמים. וברמב"ם וש"ע (טו, ה) נראה שפסקו לענין זה שודאי חוששים לזרע האב, ואם שחט את הבא מן התיש והצביה ואת בנו – לוקה, והש"ך והט"ו תמהו על כך. וע"ש באה"ט).

וע"ע בדין כיסוי הדם ביו"ט בביצה ט.

דף פ

קכז. א. מהו 'כוי' והאם הוא חיה או בהמה?

ב. 'אילי הבר' 'עזי היער' 'שור הבר' – האם הם חיות או בהמות?

א. 'כוי' נחלקו בו חכמים: לר' אליעזר ומחלוקתו, הוא הבא מכלאים של חיה ובהמה, תיש וצבי, כנ"ל. דעה נוספת: זה איל הבר (תנא קמא דבריייתא. וכן אמר רב נחמן, והוא חיה ודאי ולא בהמה. תוס'). דעה שלישית: כוי – בריה בפני עצמה, ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה או מין בהמה. (ר' יוסי. וכן אמר רב יהודה).

דעה רביעית: מין בהמה הוא (רשב"ג).

(יש דעה נוספת, שהכוי בריה בפני עצמה היא ואינו לא חיה ולא בהמה, ואינו טעון כיסוי הדם וכדו'. עתוס' יומא עד: כריתות כ.א.).

ב. 'איל הבר' – חיה. (תוס').

'עזי היער (בר)' – מחלוקת אמוראים; ר' זירא א"ר א"ר ספרא א"ר המנונא, וכן אמר רב הונא בר חייא: מין